

Klimat- och energistrategi

Antagen av Kommunfullmäktige 2014-02-10

Innehåll

Inledning	3
Syfte	4
Mål	5
Strategisk inriktning	6
Åtgärdsområden	7
A. Transporter och hållbart resande	7
B. Energianvändning i bebyggelsen	11
C. Energiproduktion	13
D. Samhällsplanering, regional struktur och markanvändning	15
E. Kunskapsbyggande och utvecklingsarbete	17
F. Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster	19
Uppföljning	20
Förkortningar	21
Fotnoter	22

Foto: Framsida: Haninge kommun, Fredrik Hjerling, bildarkivet.se.
Sid 2-3, 4, 6-7, 8-9, 10-11, 16-17, 18-19, 20-21, 22-23: Fredrik Hjerling.
Sid 5: Mona Rasmussen, Haninge kommun.
Sid 12-13: Eva Simonsson, Haninge kommun.
Sid 14-15: Spacescape AB

Inledning

Den observerade globala uppvärmningen under 1900-talet är otvetydig. FN:s vetenskapliga panel i klimatfrågan, Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), slår fast att det finns en tydlig samstämmighet mellan människans utsläpp av växthusgaser och de uppmätta temperaturökningarna under det förra seklet. Enligt IPCC måste vi minska våra utsläpp samtidigt som vi behöver anpassa oss till de förändringar vi vet kommer.¹ I Haninge kommun utgör IPCC:s slutsatser grunden för klimatarbetet.

I Sverige bedöms klimatförändringar kunna medföra mildare vintrar med mer regn och kraftigare oväder vilket i sin tur kan medföra att bebyggelsen och infrastrukturen måste anpassas efter de nya förhållandena.² I andra delar av världen kan vattenbrist och efterföljande missväxt vara att vänta. Även i Sverige kan ett mildare klimat försämra tillgången på dricksvatten och påverka dricksvattenkvaliteten negativt. Ett förändrat klimat kan också sätta ekosystem ur balans. Samhällets kostnader för att motverka och kompensera för klimatförändringen kommer att bli stora men är ännu svåra att beräkna. Haninge kommun står inför en utmaning när det gäller att begränsa klimatförändringens omfattning och att begränsa dess konsekvenser.

En stor del av världens energiproduktion baseras på fossila eller ändliga resurser. Förutom att användningen av dessa resurser är orsaken till de väntade klimatförändringarna kommer de inom en inte allt för avlägsen framtid att sina. För en trygg framtida energiförsörjning måste energianvändningen minska och andelen energi från förnybara källor öka.

Kommunfullmäktige antog 2010-02-18 Klimatstrategin för Haninge kommun. Kopplat till strategin fanns en åtgärdsplan för åren 2010-2012. Den ursprungliga tanken var att en ny åtgärdsplan skulle arbetas fram under 2012 med bäring på 2013 och ett antal år framåt. Sedan antagandet har en rad förändringar inom området skett, så väl på regional nivå som inom Haninge kommun.

Länsstyrelsen i Stockholms län gav i mars 2013 ut en Klimat- och energistrategi till ledning för länets samlade klimatarbete och energiomställning. Kommunerna i Stockholms län är tänkta att spela en central roll i förverkligandet av klimat- och energistrategin.

Regional Utvecklingsplan för Stockholms län 2010 (RUF 2010) vann laga kraft 2010-08-30. Kopplat till denna finns en handlingsplan för klimatet som utgår från en av Stockholms läns landsting initierad rapport med titeln Stockholmsregionens energiframtid 2010–2050, vilket är ett centralt planeringsunderlag för klimat- och energiområdet.

Med Klimatstrategin som grund ansökte Haninge kommun våren 2010 om energieffektiviseringsstöd från Energimyndigheten, som beviljade kommunen ett belopp om totalt 1,725 MSEK fördelade på 345 kSEK/år i fem år. I samband med detta tog Haninge kommun fram mål om minskad energiförbrukning.

Under 2012/2013 utvecklades en modell för miljöredovisningen för att möjliggöra en lika snabb återkoppling rörande den kommunala organisationens koldioxidutsläpp som för organisationens ekonomi.

Kommunfullmäktige har sedan Mål och Budget 2012 årligen reserverat 1 MSEK för åtgärder i enlighet med Klimatstrategin. Klimatmiljonen har utifrån äskanden fördelats till kommunens förvaltningar och bolag för åtgärder som syftar till att uppfylla Klimatstrategin.

Mot denna bakgrund har det funnits behov av en reviderad strategi. Kommunfullmäktige gav 2012-02-06 Miljönämnden i uppdrag att revidera Klimatstrategin till en Klimat- och energistrategi. Med utgångspunkt i uppdragets formulering har den reviderade Klimat- och energistrategin utformats.

Syfte

Haninge kommuns klimat- och energistrategi syftar till att ge en samlad bild av kommunens arbete för att minska utsläppen av växthusgaser genom att minska energianvändningen och öka andelen förnybar energi.

Strategin redogör för tillförsel och distribution av energi, energianvändning samt växthusgasutsläpp i Haninge för att identifiera prioriterade åtgärdsområden och föreslå åtgärder som leder till minskade växthusgasutsläpp och ökad andel förnybarenergi. Dokumentet utgör kommunens energiplan enligt lag (1977:439) om kommunal energiplanering. Vidare visar strategin hur Haninge kommun ämnar bidra till att nå regionala och nationella klimat- och energimål.

Till klimat och energistrategin finns följande bilagor:

Bilaga 1 - Åtgärdsplan

Bilaga 2 - Nulägesbeskrivning

Bilaga 3 - Nationella och regionala mål och samarbeten

Mål

Det övergripande klimatmålet avser utsläpp av växthusgaser och gäller för det geografiska området Haninge. Kommunen har dessutom satt mål för energieffektivisering av kommunens byggnader

och transporter samt mål för förnybara drivmedel som gäller kommunen och dess bolag.³

Övergripande mål för minskade utsläpp av växthusgaser⁴

- Utsläppen av växthusgaser ska inom Haninge fram till 2020 ha minskat med 40 procent jämfört med 1990⁵
- År 2050 sker inga nettoutsläpp av växthusgaser i Haninge

Indikator: Förändring i utsläpp av växthusgaser i förhållande till basår (%)

Indikator: Årlig förändring i utsläpp av koldioxid som kommunens energianvändning ger upphov till (%)⁶

Mål för energianvändning i kommunens byggnader

- Energianvändningen för uppvärmning av byggnader ska minska med 5 procent till år 2014 jfr 2009⁷
- Energianvändningen för uppvärmning av byggnader ska minska med 20 procent till år 2020 jfr 2009⁸

Indikator: Förändring i energianvändning i förhållande till basår (%)⁹

Indikator: Förändring i energianvändning per kvadratmeter i förhållande till basår (%)¹⁰

Mål för energianvändning för kommunens transporter¹¹

- Bränsleanvändningen ska minska med 5 procent till år 2014 jfr 2009¹²
- Bränsleanvändningen ska minska med 20 procent till år 2020 jfr 2009¹³

Indikator: Förändring i energianvändning av fordon i förhållande till basår (%)

- 20 procent av energianvändningen till kommunens transporter är förnybar år 2020
- 100 procent av energianvändningen till kommunens transporter är förnybar år 2030¹⁴

Indikator: Andel inköpta förnybara drivmedel till fordon (%)

Strategisk inriktning

För att Haninge kommun ska nå de uppsatta målen om minskade utsläpp av växthusgaser ska kommunen i första hand använda energin på ett effektivare sätt (minskad energianvändning och energieffektivisering). Den energi som används ska komma från förnybara källor.

För att åstadkomma ett effektivt arbete med att minska växthusgasutsläppen bör åtgärderna fokuseras kring ett antal strategiskt viktiga områden. De åtgärdsområden som genom energi- och utsläppsinventeringen identifierats är:

- **Transporter och hållbart resande**
- **Energianvändning i bebyggelsen**
- **Energiproduktion**
- **Samhällsplanering, regional struktur och markanvändning**
- **Kunskapsbyggande och utvecklingsarbete**
- **Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster**

Områdena motsvarar dem som pekats ut i Stockholms läns Klimat- och energistrategi.

Åtgärdsområden

A. Transporter och hållbart resande

Situation och trend

Trenden visar att växthusgasutsläppen från transporter ökat med 13 procent sedan 1990 och står idag för mer än två tredjedelar av växthusgasutsläppen i Haninge (Bilaga 2). Förutom utsläpp av växthusgaser orsakar vägtransporter andra problem såsom buller och bidrar till en försämrad luftkvalitet.

Kommunen deltar i flera stora infrastrukturprojekt tillsammans med Trafikverket, SL och andra kommuner på Södertörn. Hösten 2012 stod dubbelspår fram till Tungelsta klart och en vidare utbyggnad av dubbelspåret fram till Hemfosa är under planering. När genomförande av Citybanan är klart 2017 kommer det vara praktiskt möjligt att under rusningstrafik köra med en turtäthet på 10 minuter till Västerhaninge och 20 minuter till Nynäshamn. I samband med etableringen av Vegastaden kommer en ny pendeltågsstation och en ny trafikplats att byggas. 2011 invigdes motorvägen till Nynäshamn, vilket har medfört en ökning av transporter genom Haninge. Planeringen av Stockholm hamnars nya hamn i Norvik pågår och för att underlätta vidare transporter av gods från Norvik planeras Södertörnsleden, som förbinder Haninge med Huddinge och E4/E20. Leden är delvis utbyggd, men det är oklart när den kommer stå klar. Sammantaget väntas vägtrafiken av såväl tunga godstransporter som personbilstransporter öka kraftigt under de kommande åren.

I Haninge finns kollektivtrafik i form av buss, pendeltåg och båt. Som regional kollektivtrafikmyndighet

ansvarar Stockholms läns landsting för all kollektivtrafik i länet och för att ett regionalt trafikförsörjningsprogram för kollektivtrafiken tas fram. I såväl RUFs 2010 som SL:s Trafikplan 2020 konstateras att ytterligare satsningar och styrmedel krävs för att kollektivtrafiken ska upprätthålla sin konkurrenskraft gentemot bilen. För att åstadkomma en verklig flerkärnighet så som den beskrivs i RUFs 2010 behöver effektiv kollektivtrafik mellan stadskärnorna utvecklas. Kommunen har möjlighet att påverka kollektivtrafikens utformning genom att medverka vid olika typer av samråd till exempel kommunsamråd.

Waxholmsbolaget som trafikerar båttrafiken är ålagt att upprätthålla trafik året runt för den bofasta skärgårdsbefolkningen. I detta ingår även distribution av gods, bland annat livsmedel till skärgårdshandlare.¹⁵

Haninge kommuns Cykelplan¹⁶ beskriver cykelvägnätet i kommunen. Det finns två regionala cykelstråk genom Haninge kommun. Det ena är Nynässtråket mellan Stockholm och Nynäshamn via Handen, Jordbro och Västerhaninge. Det andra är Vendelsöstråket mellan Tyresö och Handen. Det lokala nätet med separerade cykelvägar är inte lika sammanhängande som det regionala. De orter som har ett lokalt cykelnät är Handen, Vendelsömalm, Brandbergen, Jordbro, Västerhaninge och till viss del även Tungelsta. Alla cykelvägar används av både gående och cyklister. På kommunens huvudgator för bil finns idag separerade cykelvägar (år 2013 är andelen 70 procent av vägsträckningen).

Strategisk inriktning

För att nå det nationella målet om ett långsiktigt hållbart transportsystem räcker inte den tekniska utvecklingen och energieffektiviseringen till. Därutöver krävs ett ändrat beteende i riktning mot att i högre utsträckning nyttja kollektivtrafiken och använda cykeln till kortare resor.

I detta avseende spelar en smartare samhällsplanering med en koncentration av bebyggelsen kring befintliga kollektivtrafiklinjer och en fungerande cykelinfrastruktur som omfattar säkra och sammanhängande cykelbanor inom kommunen och till angränsande kommuner, tydlig vägvisning till cykelparkeringar, en avgörande roll. Framförallt är det viktigt att barn och unga etablerar miljöeffektiva resvanor, eftersom vanor är svårare att förändra senare i livet.

Haninge kommun ska verka för att kollektivtrafik finns i alla nyetablerade områden vid första inflyttning. Eftersom vägtrafiken av tunga godstransporter förväntas öka kraftigt under de kommande åren är det väsentligt att samverka med omgivande berörda kommuner och näringsliv med avsikt att föra över godstrafik från väg till järnväg.

Vid planering, utformning och drift av trafiknäten ska trafikslagets behov normalt prioriteras i följande ordning:¹⁷

1. Gångtrafik
2. Cykeltrafik
3. Kollektivtrafik
4. Biltrafik

Vidare ska fyrstegsprincipen för prioritering och val tillämpas.¹⁸ Tanken med fyrstegsprincipen är att åtgärder utanför vägtransportsystemet kan minska behovet av vägtransporter och därmed behovet av åtgärder inom vägsystemet. Åtgärderna bör väljas i följande ordning:

1. Åtgärder som kan påverka transportbehovet och val av transportsätt
2. Åtgärder som ger effektivare utnyttjande av befintlig infrastruktur
3. Begränsade ombyggnadsåtgärder
4. Nyinvesteringar och större ombyggnadsåtgärder

För att bidra till det nationella målet om en fossilbränslefri fordonsflotta år 2030 måste infrastrukturen för förnybara drivmedel i Haninge förbättras. **Tillsammans med övriga Södertörnskommuner ska kommunen verka för att tillgången på fordonsgas och elladdstolpar ökar.** För att stödja marknaden av förnybara drivmedel ska kommunen i enlighet med den antagna policyn för fordon och trafiksäkerhet stimulera till övergång och användande av fossilfria bränslen.¹⁹ **Det vill säga vid upphandling och nyförvärv av fordon ska sådana fordon som använder förnybara drivmedel prioriteras före andra.** För anställda i kommunen gäller de krav på transporter i tjänsten som framgår av kommunens resepolicy.²⁰

Målkonflikter

Stockholmsregionen är en expansiv region med en växande geografisk arbetsmarknad och med ett stort antal handelsetableringar utanför tätorterna. Människor bor, arbetar, handlar och spenderar sin fritid i hela området. Kring värdet av denna rörlighet råder det stor politisk enighet, samtidigt som erfarenheten visar att utvecklingen leder till fler resor, mer transporter och ökade utsläpp av växthusgaser.

Underlaget för kollektivtrafik i ny-etablerade områden kan under utbyggnad ur ett ekonomiskt perspektiv vara bristande. God kollektivtrafik redan vid inflyttning är dock en förutsättning för att medborgare och arbetspendlare ska etablera miljöeffektiva resvanor.

B. Energianvändning i bebyggelsen

Situation och trend

Energianvändningen i byggnader står för en betydande del av den totala energianvändningen och växthusgasutsläppen i Haninge (Bilaga 2).

Inventeringen av växthusgasutsläpp visar att utsläppen från energiförsörjning och uppvärmning av byggnader har minskat kraftigt sedan 1990. Detta beror främst på konvertering av oljepannor och direktverkande el till fjärrvärme och värmepumpar.

Under senare år har den tekniska utvecklingen inom energieffektivt byggande och den praktiska tillämpningen av denna gått kraftigt fram. EU-direktiv om byggnaders energiprestanda ställer krav att alla nya byggnader år 2020 (år 2018 för of-fentlig myndigheter) ska vara nära-noll-energibygnader.^{21 22} Boverket har som ansvarig myndighet gjort bedömningen att Sverige med de nya energikrav som Boverkets byggregler, BFS 2011:26 (BBR 2012) anger uppfyller direktivets krav avseende nära-nollbyggnader.²³ Något mål för lägsta energiprestanda år 2020 är inte satt, men intentionen är att kontinuerligt höja kraven. Förutom minskad energianvändning anger direktivet att användningen av energi från förnybara källor ska öka inom fastighets- och byggsektorn. Dels för att minska unionens energiberoende och dels för att minska utsläppen av växthusgaser. Teknikutveckling och skärpta byggregler har inneburit att energianvändningen i nya bebyggelsen effektiviserats. Dock utgör befintliga byggnader merparten av den byggelse som kommer att finnas i Haninge inom överskådlig tid. Energiprestanda för dessa byggnader är oftast lägre (de har en högre energianvändning) än vad som anges i gällande regler och vad som idag är ekonomiskt lönsamt att bygga. Energieffektivisering av den befintliga bebyggelsen har därför stor potential att bidra till målet om minskade utsläpp av växthusgaser.

Strategisk inriktning

Energieffektiviteten inom bygg- och fastighetssektorn kommer spela en väsentlig roll för att nå målet om minskade utsläpp av växthusgaser till 2020. För att bidra till att Stockholmsregionen utvecklas till en långsiktigt hållbar stor-stadsregion ska den framtida stadskärnan Handen präglas av energieffektivt byggande med lågenergi- och passivhus. Kommunen ska verka för att bästa möjliga teknik används för att minska det långsiktiga behovet av energi för uppvärmning och drift av byggnader.

Vid upprättande av exploateringsavtal och vid markanvisning ska kommunens klimat- och energimål förmedlas.

Som den största fastighetsägaren i Haninge är kommunen med bolagen Haninge Bostäder och Tornberget en viktig aktör.

Genom att kontinuerligt arbeta med energieffektivisering av det befintliga byggnadsbeståndet och genom att ställa höga krav på energiprestanda vid nyproduktion och större ombyggnationer ska kommunen fungera som en förebild.

För att få en större förståelse för energianvändningskostnader och vinsten av energieffektivisering, ska ett livscykelkostnadsperspektiv²⁴ ligga till grund för alla större investeringar. Även genom beteendeförändringar kan energianvändningen i bebyggelsen minska avsevärt. Därför ska ekonomiska incitament för minskad energianvändning utnyttjas.

Fjärrvärmes som idag levereras från Vattenfall Värme är ur ett klimatperspektiv ett mycket bra val och tar tillvara på lågvärdig energi²⁵ som annars inte har någon annan användning. Värmepumpar minskar energianvänd-

ningen i förhållande till system baserat på direktverkande el, men innebär ett fortsatt beroende av högvärdig energi²⁶. Uppvärmning genom fjärrvärme ska därför prioriteras vid nybyggnation och konvertering. Biobränslen och värmepumpar kan användas i områden som inte nås av fjärrvärmenätet.²⁷

Målkonflikter

Med en ökad ambitionsnivå avseende energieffektivitet ökar investeringskostnaderna. Detta får i sin tur inte leda till orimliga hyres- eller avbetalningskostnader. Energieffektiviseringen får ej heller medföra ett försämrat inomhusklimat. Energieffektiva byggnader och en god inomhusmiljö står inte i motsats till varandra, men det gäller att i samband med energieffektiviseringsåtgärder och tillämpning av nya metoder beakta flera aspekter.

C. Energiproduktion

Situation och trend

Den fjärrvärme som försörjer Haninge kommer främst från Vattenfalls fjärrvärme- och kraftvärmeanläggning i Jordbro. För el- och fjärrvärmeproduktionen i anläggningarna används enbart förnybara bränslen.

Elen som produceras i anläggningarna är dock långt ifrån tillräcklig för att försörja hela Haninge. Annan produktion av förnybar energi finns i kommunen, men är begränsad i sin omfattning. Framförallt produktionen av el.

Den vindkraftutredning för Haninge som togs fram 2009 visar att det teoretiskt finns en god potential för produktion av vind i Haninge. Om samtliga land- och skärgårdsområden som pekas ut i vindkraftutredningen skulle realiseras motsvarar detta 1 TWh/år, vilket skulle medföra att Haninge blir självförsörjande gällande el. Det är dock inte realistiskt eller önskvärt att hela potentialen byggs ut.²⁸

Insamling av matavfall för vidare behandling till biogas infördes 2012 för radhus- och villahushåll. Av de tillfrågade hushållen är uppskattningsvis hälften anslutna. Målsättningen är att även matavfallsinsamling från flerfamiljshus och fritidshus ska vara möjlig under våren 2015. Insamlingen av matavfall från kommunala verksamheter har pågått under flera år.

Strategisk inriktning

Produktionen av förnybar energi i Haninge ska öka kontinuerligt.

Kommunen har provat att installera småskalig energiproduktion på ett par byggnader, exempelvis pelletspanna för en fritidsgård och solfångare för varmvatten på ett serviceboende, och ska framgent verka för att utvecklingen fortsätter.

Samtidigt ska kommunen stödja andra aktörer att göra samma sak. För att öka förutsättningarna för förnybar energiproduktion i Haninge ska den tekniska potentialen för vind- och vågkraft definieras och lämpliga områden för etablering pekas ut. Vidare ska kommunen uppmuntra medborgare och verksamhetsutövare i Haninge att nyttja systemet för insamling av matavfall och därmed verka för att produktionen av biogas ökar.

Fjärrvärme är ur ett klimatperspektiv ett bra alternativ för byggnader som kräver ett uppvärmningssystem. För att öka efterfrågan på fjärrvärme ska kommunen föra en aktiv dialog med Vattenfall och andra producenter och distributörer av fjärrvärme för utbyggnaden av nätet, dels till befintliga områden, men framförallt till större nyetableringar.

Målkonflikter

Den största delen av bränslet till fjärrvärmeverket i Jordbro består av returträ som i sin tur till stor del består av hushållens kasserade möbler och andra trävaror. Samtidigt som vi utvinner energi ur avfallet är det ur resurssynpunkt viktigt att varors livslängd ökar och att arbeta efter EU:s avfallshierarki, vilket betyder att i första hand förbygga uppkomsten av avfall, därefter arbeta för återanvändning, sedan materialåtervinning, energiutvinning och till sist bortskaffande.²⁹ Motsvarande gäller vid produktion av biogas från matavfall eftersom det går åt långt mycket mer energi för att producera livsmedel än vad som sedan kan utvinnas ur det som kastas bort. Beroende på produkt svarar matsvinnet för mellan 10-50 procent av produktionen.³⁰ Mest matavfall slänger hushållen, cirka 72 kg/person och år.³¹

Vid planering av vindkraft finns en lång rad faktorer att ta hänsyn till. Det rör sig om eventuella bullernivåer som kan komma att uppstå, fåglars flyttstråk och miljöer som ur kultur- och naturvärdessynpunkt är viktiga att bevara.

D. Samhällsplanering, regional struktur och markanvändning

Situation och trend

Haninge är en del i en expansiv region och kommunen har en stadig befolkningsökning. Fram till år 2030 beräknas behovet av bostäder inom Haninge uppgå till mellan 38 000 och 43 000, vilket medför ett tillskott på mellan 300 till 550 bostäder per år.³² Med den nuvarande utvecklingen är det troligt att bostadsbehovet hamnar i den övre delen av spannet.

I den regionala utvecklingsplanen RUF 2010 pekas Handen ut som en av åtta regionala stadskärnor i Stockholmsregionen. Målet är att skapa en tät och flerkärnig bebyggelsestruktur där det finns goda förutsättningar för effektiva kollektivtrafiksystem och att minska spridningen av bebyggelse så att obebyggd mark bibehålls.

Idag saknar centrala Handen många av de kvaliteter som kännetecknar den levande staden, men arbetet för att förverkliga den regionala utvecklingsplanen har inletts. Ett utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan antogs av kommunfullmäktige 2011 och en handlingsplan har beslutats. Detaljplanen för Haningeterrassen syftar till att omvandla platsen för Handenterminalen till en attraktiv och blandad stadsmiljö. Även utbygganden av Vegastaden nordväst om centrala Handen som påbörjades hösten 2012 utgör en del av stadskärnan. Intill motorväg 73, sydöst om centrala Handen pågår etableringen av det nya företagsområdet Albyberg.

Som en följd av ökade globala växthusgasutsläpp förväntas klimatet världen över att förändras. I Haninge kommun innebär detta att ett varmare och blötare klimat är att vänta, vilket i sin tur kan leda till ökad risk för översvämningar, bränder, skred och ras i befintlig bebyggelse och oexploaterade områden. Effekterna av klimatförändringarna kan till viss del lindras genom förbyggande åtgärder.

Strategisk inriktning

En av kommunens viktigaste uppgifter är att ansvara för samhällsplaneringen. Tillsammans med regionen och staten sätter kommunen ramarna och förutsättningarna för de val som individer och företag gör. Därför är en energieffektiv samhällsplanering, struktur och markanvändning en avgörande faktor och ska understödja och positivt förstärka medborgarnas val. För att främja en hållbar livsstil ska bebyggelsen i Haninge hållas samman.

Ny bebyggelse ska i första hand lokaliseras i områden med befintlig infrastruktur och genom förtätning. Framförallt ska bebyggelse i kollektivtrafiknära lägen prioriteras.

Med hjälp av översiktsplanering, detaljplanering och markförsörjning ska kommunen bidra till att förtätning och nybyggnation i befintliga fjärrvärmeområden prioriteras och därmed bidra till att öka anslutningsgraden till fjärrvärmenätet. En hållbar samhällsplanering kräver också samverkan med närliggande kommuner och andra viktiga aktörer inom byggnads- och infrastruktur. Vid etablering av större områden såsom Vegastaden och Albyberg ska kommunen tydligt kommunicera den målbild av det hållbara samhället som redovisas i antagna styrdokument. Vidare ska kommunen verka för att det byggs energisystem med minimal risk för elavbrott och ersättningssystem som snabbt ska kunna sättas in vid eventuella avbrott.

För att minska effekten av kommande klimatförändringar ska ny bebyggelse i områden som riskerar att översvämmas, drabbas av ras eller skred inte planläggas utan att krav ställs på åtgärder för anpassning.³³

Målkonflikter

Samtidigt som bebyggelsen i de delar med befintlig infrastruktur ska stärkas finns ett behov av att bibehålla servicen i de mer perifera delarna av kommunen.

Efterfrågan på nybyggnation och omvandling av fritidsboende till permanentboende i strandnära lägen är stort i Haninge. Vid planering av dessa områden finns det ett behov av att noga avväga lämpligheten i lokalisering mot så väl aspekter gällande resurseffektiv samhällsplanering som behovet av klimatanpassning.

E. Kunskapsbyggande och utvecklingsarbete

Situation och trend

Den omställning av energitillförsel och energianvändning som samhället står inför innebär en förändringsprocess i en omfattning som det finns liten tidigare erfarenhet av. Därför är samverkan med forskningssamhället och näringslivet av största vikt för att bygga upp kunskap och genomföra utvecklingsarbete. Kommuner är en viktig lokal aktör för att ta fram praktiska exempel på hur omställningen av samhällets energitillförsel och energianvändning kan gå till. Forskningssamhället kan identifiera trender och bidra med kompetensförsörjning och näringslivet med innovationsförmåga. På så vis är forskningssamhället, offentliga aktörer och näringsliv beroende av varandra för kunskapsbyggande och utvecklingsarbete.

Eftersom klimat- och energiomställningen innebär såväl tekniska lösningar som samhälluppbyggnad och beteendeförändringar ställs krav på mångdisciplinära och sektorsövergripande angreppssätt för att klara utmaningarna. Att förstå betydelsen av system och processer för att nå ett samhälle med begränsad klimatpåverkan har identifierats som ett område som behöver lyftas fram inom forskning. Haninge kommun har ett väl etablerat samarbete med universitet och högskolor i regionen och har som part i projekt bidragit till forskningen kring energi- och klimatfrågor.

Kommunen är den största aktören av skolverksamhet i Haninge. Som huvudman för utbildning ansvarar kommunen för att eleverna ska nå kunskapsmålen som bland annat innebär att eleven ska erhålla kunskaper om förutsättningarna för en god miljö och hållbar utveckling och kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för miljön och samhället.

Genom Miljöverkstan som invigdes i april 2012 ökar Haninge kommun kunskapen om hållbar utveckling i kommunen. Verksamheten består av två delar; en som riktar sig till kommunens lärare och elever och en som riktar sig till allmänheten.

Medborgarna och näringslivet i Haninge kommun är också en viktig målgrupp i sammanhanget.

Genom Energi- och klimatrådgivningen erbjuds medborgarna och små- och medelstora företag i Haninge kostnadsfri och opartisk rådgivning. Energi- och klimatrådgivningen är ett samarbete mellan 27 kommuner i Stockholmsregionen som finansieras av statliga bidrag genom Energimyndigheten.

Strategisk inriktning

Haninge kommun ska genom samarbete med universitet och andra forskningsinstitutioner vara en resurs för och ta del av energi- och klimatforskningen. Vidare ska kommunen bidra med att sprida resultat och arbeta aktivt för att implementera forskningsresultat i verksamhetens arbete.

Medborgarna och små- och medelstora företag i Haninge ska erbjudas energi- och klimatrådgivning med syfte att minska energianvändningen och miljöbelastningen genom energi-effektivisering och ökad användning av förnyelsebar energi.

Haninge kommun ska sprida kunskap till medborgarna genom Miljöverkstan som har som uppdrag att öka kunskap kring hållbar utveckling i kommunen.

Haninge kommun ska som ansvarig för skolverksamhet enligt läroplanen genom undervisning belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.

Målkonflikter

En utmaning kan vara att ställa om fokus från enbart tekniska lösningar till att förstå betydelsen av system och processer för att nå ett samhälle med begränsad klimatpåverkan. Inom skolan ska fokus på hållbar utveckling enas med många intressen, varför det är viktigt att vara uppmärksam på och bemöta målkonflikter och synergier mellan olika intressen och behov.

F. Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster

Situation och trend

Den svenska konsumtionen ger upphov till omfattande utsläpp av växthusgaser även utanför Sveriges gränser. Bärkraftig konsumtion av varor och tjänster är ett prioriterat område för att nå klimat- och energipolitiska mål. I 2013 års uppföljning av de nationella miljömålen understryks att hållbar konsumtion är avgörande för att nå miljömålen.³⁴

De fem största enskilda aktiviteterna som ger upphov till ungefär hälften av de svenska koldioxidutsläppen är hur mycket och i vilken bil vi åker, hur vi värmer våra bostäder, vår elanvändning i bostäderna, hur mycket och vilket kött vi äter, hur långt och hur ofta vi flyger.³⁵ Dessa områden är därför strategiskt viktiga att prioritera gällande energi- och klimatkrav i upphandling för att bidra till att nå uppsatta mål.

Haninge kommun köper varor och tjänster för cirka 1 miljard kronor varje år. Genom att ställa energi- och klimatkrav vid upphandling av kan kommunen stimulera utvecklingen av miljöanpassad teknik och minska den klimat- och miljöbelastning som konsumtionen ger upphov till.

Enligt lag (2007:1091) om offentlig upphandling bör upphandlande myndighet beakta så väl miljöhänsyn som social hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. Miljökrav har under en längre tid ställts vid vissa typer av upphandling, men möjligheten till uppföljning av kraven är begränsad.

Köttkonsumtionens andel av utsläppen från livsmedel är betydande. Vegetabilier har generellt sett en betyd-

ligt mindre klimatpåverkan än kött. Den totala årliga konsumtionen av kött från gris, nöt och kyckling i Sverige ökade med mer än 50 procent under perioden 1990–2005 vilket lett till ökade utsläpp av växthusgaser. Potentialen att minska köttets klimatpåverkan är större via minskad konsumtion än via ändringar i den svenska köttproduktionen och studier visar att matens klimatpåverkan kan halveras genom klimatsmarta val.^{36 37} Den rekommenderade veckomatsedel för Haninge kommuns skolor innehåller en laktovegetarisk dag, men tillämpas inte i alla kommunens skolor. Enligt Haninge kommuns kostpolicy³⁸ ska skolrestaurangerna sträva efter att erbjuda skoleleverna minst två lunchrätter att välja mellan, gärna ett laktovegetariskt alternativ, varje dag.

Strategisk inriktning

Utgångspunkten för all upphandling i Haninge är att med bästa hushållning av kommunala medel erhålla efterfrågade varor och tjänster samtidigt som en hållbar utveckling främjas. Bedömningen av olika aspekter ska grundas på ett livscykelkostnadsperspektiv.

I upphandlingsprocessen ska de betydande energi- och klimataspekterna för en viss upphandling definieras liksom efterfrågad miljöprestanda. Minimikrav för upphandlingen ställs utefter efterfrågade miljöprestanda vartefter dessa följs upp i utvärderingen och under avtalstiden. Vid kravställning ska

miljöstyrningsrådets hållbarhets-
kriterier för basnivå användas. Avancera-
de nivå eller spjutspetsnivå används där
så är möjligt. Avsteg ska motiveras. Vid
inköp som sker utanför upphandling
ska motsvarande energi- och klimatkrav
ställas där så är tillämpligt.

**Prioriterade områden där
energi- och klimatkrav ska
ställas är:**

- Fordon och transporter
- El och energi
- IT och telekom
- Bygg och fastigheter
- El och belysning
- Livsmedel

Genom att bli mer vegetabiliska och sä-
songsanpassade ska Haninge kommuns
offentliga måltider (inom skola, förskola
och äldreomsorg) bidra till minskade
utsläpp av växthusgaser.

Inspiration kan hämtas från projektet
Fokus matglädje där klimatsmart mat
har varit en del som riktat sig till kom-
muner och stadsdelar. Minskad kött-
konsumtion är en fråga som kan tas upp
på olika utbildningsstadier. Kunskap
om hur man äter med mindre klimat-
påverkan är en viktig del. I skolan kan
man arbeta med frågan i såväl hem- och
konsumentkunskap som i samhälls- och
naturorienterande ämnen.

Målkonflikter

Lagen om offentlig upphandling ger
möjlighet, men inte skyldighet att ställa
miljökrav vid upphandling. Lagen vilar
på fem grundläggande principer: lika-
behandlingsprincipen, transparensprin-
cipen, icke-diskrimineringsprincipen,
proportionalitetsprincipen samt princi-
pen om ömsesidigt erkännande. Klimat-
och energikrav i en upphandling ska
alltså utformas så att de överensstämmer
med grundprinciperna.

Uppföljning

Klimat- och energistrategin som består av mål och den strategiska inriktningen med prioriterade åtgärdsområden har beslutats av kommunfullmäktige.

Åtgärdsplanen är ett underlag för vilka konkreta åtgärder som respektive förvaltning och bolag bör genomföra för att uppnå strategins mål.

Årligen i samband med kommunens årsredovisning ska uppföljning göras av om utvecklingen går åt rätt håll i förhållande till strategins mål och hur åtgärdsplanens konkretiseringar omsätts i respektive nämnd och bolag.

Respektive ansvarig nämnd eller bolag ska i sin årliga mål- och budgetprocess arbeta in åtgärder som bidrar till att uppfylla strategins mål. Åtgärdsplanen är ett underlag och stöd för mål- och budgetarbetet i respektive nämnd och bolag som ansvarar för att lämpliga åtgärder vidtas för att uppnå strategins mål.

Uppföljningen av målen görs utifrån de indikatorer som redovisats för respektive mål för klimat- och energistrategin.

Underlag för uppföljning av målen hämtas från miljöredovisningen som sammanställs av ekonomiavdelningen i samband med årsredovisningen.

Kommunstyrelseförvaltningen kommer även att begära in redovisning av vilka åtgärder som respektive förvaltning och bolag vidtagit, hur arbetet bedrivits och vad det har resulterat i. För att uppföljningen ska ge en helhetsbild av kommunens klimat- och energiarbete ska också andra åtgärder, utöver de som beslutats genom åtgärdsplanen, och som bidrar till att genomföra strategin och uppfylla målen, redovisas. Uppföljningen av målen med en analys av resultatet av vidtagna åtgärder utgör sammantaget den samlade, årliga redovisningen till kommunstyrelsen.

Åtgärdsplanen revideras minst en gång per mandatperiod med utgångspunkt i uppföljningen. Klimat- och energistrategin är långsiktig och revideras vid behov.

Förkortningar

Den kommunala organisationen och dess verksamheter benämns Haninge kommun eller kommunen.

Det geografiska området Haninge kommun vilket innefattar medborgare och verksamheter i kommunen benämns Haninge.

Haninge Bostäder AB benämns Haninge Bostäder

Tornbergets fastighetsförvaltning AB benämns Tornberget

SRV återvinning AB benämns SRV

Nämnder

GFN Grund- och förskolenämnden

GVN Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

KFN Kultur- och fritidsnämnden

KS Kommunstyrelsen

MN Miljönämnden

SBN Stadsbyggnadsnämnden

SN Socialnämnden

UN Upphandlingsnämnden

ÄN Äldrenämnden

Förvaltningar

KoF Kultur- och fritidsförvaltningen

KSF Kommunstyrelseförvaltningen

SBF Stadsbyggnadsförvaltningen

SF Socialförvaltningen

UBF Utbildningsförvaltningen

ÄF Äldreförvaltningen

Fotnoter

- 1 Climate Change 2013. IPCC Fifth Assessment Report (AR5), IPCC 2013
- 2 Fördjupad information om vilka risker som finns till följd av klimatförändringar i Stockholms län och behovet av klimatanpassning finns i Rapport Nr 2010-78 Regional klimatsammanställning - Stockholms län, SMHI.
- 3 Mål för energieffektivisering av kommunens byggnader och transporter samt mål för förnybara drivmedel som gäller kommunen och dess bolag bygger på åtaganden för energieffektivisering genom stödet för energieffektivisering som kommunen erhåller.
- 4 Överensstämmer med mål och vision i Regeringens proposition 2008/09:162 samt Kyotoprotokollet.
- 5 Minskningen avser verksamheter utanför handeln med utsläppsrätter. 2005 inrättade EU ett system för handel med utsläppsrätter. För att underlätta uppföljningen har Naturvårdsverket förslagit att uppföljningen sker från 2005. En mätning visade att utsläppen minskat med 7 procent 1990 – 2005 på nationell nivå. Av 40 procent återstod 2005 en minskning med 33 procent för att nå 40 procent till 2020. En tredjedel av minskningen är möjlig att tillgodoräkna sig genom utsläppsminskningar från investeringsprojekt i andra EU-länder eller flexibla mekanismer. Målsättningen att utsläppen av växthusgaser inom Haninge ska ha minskat med 40 procent fram till 2020 jämfört med 1990 motsvarar 22 procent minskning jämfört med 2005.
- 6 Beräknades första gången 2012
- 7 En minskning med 5 procent per kvadratmeter motsvarar 4 219 MWh vid oförändrat fastighetsbestånd dvs. en minskning med 8,8 kWh/m² från 2009 års nivå på 175 kWh/m²
- 8 En minskning med 20 procent per kvadratmeter motsvarar 16 878 MWh vid oförändrat fastighetsbestånd dvs. en minskning med 35 kWh/m² från 2009 års nivå på 175 kWh/m²
- 9 Normalårskorrigerade värden
- 10 Normalårskorrigerade värden
- 11 Avser alla kommunens, Tornbergets och Haninge bostäders fordon, (leasing, kommunägda, förmånsbilar), ej upphandlade varutransporter
- 12 En minskning med 5 procent motsvarar 73 MWh. Minskad bränsleanvändning i kommunens fordon får ej leda till ökad milersättning.
- 13 En minskning med 20 procent motsvarar 294 MWh. Minskad bränsleanvändning i kommunens fordon får ej leda till ökad milersättning.
- 14 Överensstämmer med inriktningen för regerings energi- och klimatpolitik, Regeringens proposition 2008/09:162 och 2008/09:163
- 15 Waxholmsbolagets trafikförsörjningsplan 2010.
- 16 Cykelplan 2010. Antagen av kommunfullmäktige 2010-06-07 § 104 SBF: 31/2009
- 17 Ibid.
- 18 Uppdatering av Översiktsplan Haninge kommun 2011, 05/10/2011: Dnr KS 36/2011
- 19 Policy för fordon och trafiksäkerhet i Haninge kommun. Antagen av kommunstyrelsen 2010-11-29
- 20 Resepolicy för Haninge kommun. Antagen av kommunstyrelsen 2013-02-18 Dnr: KS 114/2012

- 21 Nära-nollenergibyggnad: en byggnad som har mycket hög energiprestanda. Nära nollmängden eller den mycket låga mängden energi som krävs bör i mycket hög grad tillföras i form av energi från förnybara energikällor, inklusive energi från förnybara energikällor som produceras på plats, eller i närheten.
- 22 Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/31/EU om byggnaders energiprestanda
- 23 Boverket vill framhålla att uttrycket ”nära-nollenergibyggnader” inte är ett lämpligt begrepp att införa i byggregelsystemet. Begreppet är helt enkelt missvisande.
- 24 Ett livscykelkostnadsperspektiv innebär att utrustningens totalkostnad beaktas och kan innefatta investeringskostnad, underhållningskostnad och energikostnad för hela livslängden.
- 25 Lågvärdig energi kan beskrivas som energi med låg kvalitet som inte har något annat användningsområde, det vill säga, spillvärme.
- 26 Högvärdig energi kan beskrivas som energi med hög kvalitet som elektrisk och mekanisk energi, som kan omvandlas till andra energislag med små förluster. Högvärdig energi behöver hushållas med för en effektiv energianvändning.
- 27 Den strategiska inriktningen överensstämmer med Klimat- och energistrategi för Stockholms län, se rapport 2013:8 Länsstyrelsen i Stockholm, s. 30.
- 28 Vindkraft i Haninge kommun. Planeringsunderlag. 2009
- 29 Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG om avfall
- 30 Nyttan av att minska matsvinnet, Rapport 6527, Naturvårdsverkets 2012
- 31 Matavfall 2010 Från jord till bord. Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut, 2011
- 32 RUFS 2010
- 33 Konsultrapport Översiktlig klimat- och sårbarhetsanalys Haninge kommun, IVL, 2013
- 34 <http://www.miljomal.se/sv/Aktuellt/Alla-nyheter/Arlig-uppfoljning-2013/>
- 35 Köttkonsumtionens klimatpåverkan - Drivkrafter och styrmedel, Rapport 6456, Naturvårdsverket 2011
- 36 Ibid.
- 37 Food Consumption Choices and Climate Change, IVL 2013
- 38 Kostpolicy, Haninge kommun, 2012-02-06

Haninge
kommun

136 81 Haninge tel 08-606 70 00 www.haninge.se